

Aktualne problemy europejskiego ładu medialnego

Rada Europy i Unia Europejska wobec zagrożeń wolności i pluralizmu mediów, postprawdy i odpowiedzialności platform internetowych

Alicja Jaskiernia

Media internetowe, platformy społecznościowe, serwisy dostarczające treści audiowizualne na żądanie zdynamizowały rozwój rynku kreatywnego i mediów w Europie. Użytkownicy tych platform, dysponujący dostępem do internetu, w każdej chwili i z każdego miejsca mogą uzyskać dojsię do wszelkich – prawie nieograniczonych – treści. Dynamice rozwoju technologii starają się dostrzymać kroku krajowi ustawodawcy, a także – wobec transgranicznej natury przepływów zawartości – także organizacje paneuropejskie kreujące wspólne standardy w obszarze mediów. Pilniej potrzeby harmonizacji oraz przystosowania regulacji „świata analogowego” do epoki cyfrowej wymagają kluczowe dla mediów i – szerzej – dla kultury obszary audiowizualny, konkurencji czy praw podstawowych. Rada Europy (dalej: RE) i Unia Europejska (dalej: UE) podjęły w 2017 r. debatę o fundamentalnym znaczeniu dla demokracji, jakim stała się walka z tzw. postprawdą i nielegalnymi treściami w sieci, w tym z mową

nienawiści. Służy temu także projekt modernizacji unijnej dyrektywy o audiowizualnych usługach medialnych. Zmiana dyrektywy ma na celu wzmocnienie sektora audiowizualnego w Europie oraz pluralizm mediów, a także lepszą ochronę praw podstawowych.

Stałym wyzwaniem pozostają działania w zakresie ochrony pluralizmu i niezależności mediów, które są przedmiotem analiz Monitora Pluralizmu Mediów prowadzonych od 2014 r. na zlecenie Komisji Europejskiej (dalej: KE). Szczególnie ważne są działania monitorujące, podejmowane przez RE i UE we współpracy z partnerami branżowymi i pozarządowymi, identyfikujące sytuacje zagrożeń dla dziennikarzy w Europie, a prowadzone przez nowo utworzone platformy online.

Pogarsza się sytuacja dziennikarzy w Europie

Sytuacja dziennikarzy w Europie, jak wskazują m.in. raporty organizacji Reporterzy bez Granic, często nie napawa optymizmem¹. Podobne

¹ 2017 Press Freedom Index – ever darker world map, <https://rsf.org/en/2017-press-freedom-index-ever-darker-world-map> [dostęp: 7.01.2018].

wnioski płyną z monitoringu prowadzonego za pomocą Index of Censorship – Mapping Media Freedom (dalej: MMF), platformy online umożliwiającej przegląd bieżących informacji z 42 krajów europejskich². Monitoring prowadzony przez Radę Europy, Unię Europejską oraz organizacje dziennikarskie i pozarządowe stał się ważnym instrumentem wsparcia niezależnego dziennikarstwa i ochrony poszczególnych dziennikarzy w sytuacjach zagrożeń. Służą temu m.in. inicjatywy RE i UE wykorzystujące internet, jak wspomniana MMF czy utworzona przez RE i organizacje partnerskie Platforma dla Ochrony Dziennikarzy i Bezpieczeństwa Dziennikarzy (Platform for the Protection of Journalism and Safety of Journalism – PPJSJ)³. Platformy umożliwiają obserwowanie na bieżąco sytuacji mediów w krajach RE i UE oraz kandydujących i sąsiednich, dostarczając aktualnych informacji dotyczących zagrożeń dla wolności wypowiedzi oraz przypadków przemocy wobec dziennikarzy i pracowników mediów⁴. W aktualnym raporcie MMF⁵ odnotowano 571 przypadków zagrożeń wolności mediów w 2017 r. – najwięcej w Rosji (108) i Turcji (89). Zgłoszono 287 przypadków nękania, cyberprzemocy i zniesławienia, 204 aktów zatrzymań i aresztowań dziennikarzy (najwięcej w Turcji

i Rosji), 114 przypadków utraty pracy z powodów pozamerytorycznych oraz 5 przypadków zabójstw dziennikarzy (wszystkie z Rosji). Turcja, Rosja i Białoruś zostały wskazane jako kraje, w którym systemowo, za pomocą środków prawnych, tłumi się wolność słowa.

Konkretne przypadki zagrożeń wolności mediów oraz ataków na dziennikarzy stają się przedmiotem debaty przedstawicieli parlamentów krajowych w Zgromadzeniu Parlamentarnym Rady Europy (dalej: ZPRE)⁶. Dzieje się tak szczególnie często w odniesieniu do Rosji, Krymu (po aneksji przez Rosję), Ukrainy, Turcji, Azerbejdżanu, a także sytuacji w Grecji Polsce czy na Węgrzech⁷. Podobna aktywność cechuje Parlament Europejski. Sytuacja w Turcji była przedmiotem rezolucji PE⁸, w której europarlamentarzyści wyrażają zaniepokojenie eskalacją zagrożeń dla wolności słowa i mediów w tym kraju pod rządami prezydenta Erdogana. Podobną rezolucję przyjął PE w 2016 r. oraz Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy (ZPRE)⁹. Rekomendację w sprawie ataków na dziennikarzy i wolność mediów w Europie wystosował też Komitet Ministrów RE¹⁰, w którym zapowiada wsparcie (także finansowe) dla wspomnianej wyżej platformy utworzonej przez Radę Europy, która monitoruje sytuację dziennikarzy.

² <https://mappingmediafreedom.org/plus/index.php/about/> [dostęp: 27.12.2017].

³ *About the Platform for the Protection of Journalism and Safety of Journalism*, <https://www.coe.int/en/web/media-freedom/the-platform> [dostęp: 27.12.2017].

⁴ <http://www.rcmediafreedom.eu/Tools/Monitoring-tools> [dostęp: 27.12.2017].

⁵ *Mapping Media Freedom Q1/Q2 2017*, https://www.indexoncensorship.org/wp-content/uploads/2017/09/MMF-Q1-Q2-2017-REPORT_V2.pdf [dostęp: 7.01.2018].

⁶ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 27 października 2016 r. w sprawie sytuacji dziennikarzy w Turcji, 27.10.2016, P8_TA(2016)0423, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2016-0423+0+DOC+XML+V0//PL> [dostęp: 7.01.2018].

⁷ *Attacks against journalists and media freedom in Europe*, Parliamentary Assembly Resolution 2141 (2017), <http://semantic-pace.net/tools/pdf.aspx?doc> [dostęp: 27.12.2017].

⁸ European Parliament resolution of 6 July 2017 on the 2016 Commission Report on Turkey, P8_TA-PROV(2017)0306 [dostęp: 7.01.2018].

⁹ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 27 października 2016 r. w sprawie sytuacji dziennikarzy w Turcji.

¹⁰ Committee of Ministers Committee of Ministers of the Council of Europe, Reply to “Attacks against journalists and media freedom in Europe” – PA Recommendation 2097 (2017), 11 September 2017, <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=24020&lang=en> [dostęp: 7.01.2018].

Zagrożenia pluralizmu i niezależności mediów w Europie – wyniki raportu Monitora Pluralizmu Mediów z 2016 r.

Ochrona pluralizmu mediów oraz pluralizmu w mediach jest jednym z najważniejszych wyzwań współczesnej polityki medialnej, przy czym najwięcej emocji budzi struktura własnościowa sektora mediów¹¹. Przykładami wpływu świata polityki na rynek mediów są procesy renowacji obserwowane na Węgrzech¹² czy też zapowiedzi rządu w Polsce dotyczące dekoncentracji sektora mediów i jego „repolonizacji”¹³.

Trzeci z kolei Monitor Pluralizmu Mediów 2016 (Media Pluralism Monitor, dalej: MPM 2016)¹⁴, ukazujący sytuację mediów w krajach członkowskich i ubiegających się o akcesję do UE, a prowadzony na zlecenie Komisji od 2014 r., można w tym kontekście uznać za kompleksowe podejście do badania poziomu pluralizmu mediów, uwzględniające wieloaspektowe pojęcie pluralizmu mediów. MPM jako analityczne narzędzie badawcze został przetestowany w dwóch badaniach pilotażowych w latach 2014–2015 opartych na zaleceniach studium ekspertów z 2009 roku¹⁵. Obejmuje dwadzieścia wskaźników ryzyka w czterech obszarach: ochrona podstawowa (*basic protection*), pluralizm rynku (*market plurality*), niezależność po-

lityczna (*political independence*) oraz społeczna inkluzywność (*social inclusiveness*). Monitor Pluralizmu Mediów uwzględnia szerokie spektrum rodzajów mediów (publiczne, komercyjne i środowiskowe) oraz specyfikę ich działalności zależną od ekonomicznych, geograficznych, politycznych i kulturowych warunków rozwoju¹⁶. Sytuację pod kątem wszystkich 20 kryteriów w czterech kategoriach ukazują poszczególne raporty krajowe.

Wyniki MPM 2016 zostały wygenerowane na podstawie danych uzyskanych z 30 krajów, czyli od wszystkich dotychczasowych członków UE oraz dwóch ubiegających się o akcesję (Czarnogóra i Turcja)¹⁷. W kategorii podstawowej, obejmującej wskaźniki dotyczące wolności wypowiedzi, prawa do informacji, dostępu do różnych mediów (także internetu) oraz standardów dziennikarskich i ich ochrony, a także niezależności ciał nadzorujących, odnotowano niskie i średnie ryzyko w większości krajów. Wysokie dotyczyło głównie Turcji¹⁸.

Kategoria dotycząca niezależności politycznej została rozciągnięta na kilka obszarów – od relacji mediów ze światem władzy politycznej (polityczna kontrola nad mediami, niezależności mediów publicznych, regulacje krajowe i wsparcie mediów), po autonomię redakcji

¹¹ L. Lichtenberg, *Press concentration, convergence and innovation: Europe in search of New Communications Policy*, “Central European Journal of Communication” 2008, No 1, s. 49 i n.

¹² European Parliament, *Media Law in Hungary*. Resolution of 10.03.2011 (2011/2510 RSP. P7_TA(2011)0094 [dostęp: 27.12.2017].

¹³ K. Damięcki, B. Serafinowicz, *Repolonizacja mediów. Czy to zgodne z prawem UE?*, <http://www.lex.pl/czytaj/-/artykul/repolonizacja-mediow-czy-to-zgodne-z-prawem-ue> [dostęp: 27.12.2017].

¹⁴ W latach 2014–2016 przeprowadzono trzy badania za pomocą Monitora; zob: *Media Pluralism Monitor 2014 Pilot Implementation – Results*, <http://monitor.cmpf.eu.eu/results-2014/> [dostęp: 27.12.2017]; *Media Pluralism Monitor 2015 – Results*, <http://monitor.cmpf.eu.eu/mpm2015/results/>; *Media Pluralism Monitor 2016 – Results*, <http://cmpf.eu.eu/media-pluralism-monitor/mpm-2016-results/> [dostęp: 27.12.2017]. Zaplanowano dalsze badania, które obejmą większą niż dotychczas liczbę krajów, zob. *Media Pluralism Monitor 2017*, <http://cmpf.eu.eu/media-pluralism-monitor/mpm-2017/> [dostęp: 27.12.2017].

¹⁵ *Independent Study on Indicators for Media Pluralism in the Member States – Towards a Risk-Based Approach*, prepared for the European Commission DG Information Society and Media, SMART 007A 2007-0002, Leuven, April 2009, http://ec.europa.eu/information_society/media_taskforce/doc/pluralism/pfr_report.pdf [dostęp: 7.01.2018].

¹⁶ *Media Pluralism Monitor*, <http://cmpf.eu.eu/media-pluralism-monitor/> [dostęp: 7.01.2018].

¹⁷ Tamże, <http://cmpf.eu.eu/media-pluralism-monitor/mpm-2016-results/> [dostęp: 7.01.2018].

¹⁸ Tamże, <http://cmpf.eu.eu/media-pluralism-monitor/mpm-2016-results/basic-protection/> [dostęp: 7.01.2018].

i zachowania mediów w procesie demokratycznych wyborów. W tej kategorii odnotowano szereg zagrożeń na poziomie wysokiego ryzyka w państwach Europy Wschodniej, Centralnej i Południowej, zwłaszcza w wymiarze politycznej kontroli nad mediami oraz instrumentalizacji mediów publicznych. Niepokój budzi też niski poziom autonomii redakcyjnej, gdzie poza strefą ryzyka znalazło się zaledwie kilka krajów (Belgia, Holandia, Estonia, Niemcy, Portugalia i Szwecja)¹⁹.

Niezwykle istotna kategoria społecznej inkluzywności została przeanalizowana w trzech płaszczyznach: dostępu do mediów przez mniejszości, osoby niepełnosprawne oraz kobiety; różnorodności mediów (dostęp do mediów lokalnych/regionalnych i środowiskowych typu *community*); edukacji medialnej. Ryzyko oraz rodzaje i poziom zagrożeń w tych kategoriach występują w różnym natężeniu we wszystkich krajach Unii. Linia podziału nie przebiega tu pomiędzy krajami „starej” i „nowej” Unii czy też między południem i północą Europy. Przykład stanowi kwestia dostępu do mediów przez mniejszości, gdzie obok siebie na poziomie wysokiego ryzyka znalazły się – obok Turcji i Grecji – Niemcy, Irlandia i Finlandia. Podobnie w kategorii dostępu do mediów przez kobiety (reprezentacja w ciałach zarządczych) w strefie wysokiego ryzyka sąsiadują ze sobą Turcja, Czechy, Litwa, Polska i Słowenia. Niepokój budzi niski poziom edukacji medialnej w Turcji i krajach bałkańskich, ale też we Włoszech i na Malcie²⁰.

Największy poziom zagrożeń w różnych wymiarach raport MPM 2016 odnotował w kategorii pluralizmu rynkowego (własnościowego)²¹. W większości krajów, zwłaszcza Europy Wschodniej i Centralnej oraz na Bałkanach, również w Wielkiej Brytanii, Irlandii oraz Skandynawii, występuje wysokie ryzyko koncentracji horyzontalnej, w związku z czym prędkość komercyjna i wpływ właścicieli na zawartość mediów jest największa. Poza strefą takiego ryzyka znajduje się znikoma część państw, głównie Europy Zachodniej i Północnej (Dania, Holandia, Francja, Portugalia).

Modernizacja dyrektywy o audiowizualnych usługach medialnych

Po dekadzie obowiązywania przepisów dyrektywy o audiowizualnych usługach medialnych²² Komisja Europejska w maju 2016 r.²³ przedstawiła projekt zmian tego dokumentu, najważniejszego z punktu widzenia transgranicznej działalności nadawców telewizyjnych i firm sektora usług audiowizualnych. Dyrektywę uchwaloną w 1989 r., znaną jako Telewizja bez Granic, znowelizowano w 1997 r. i ponownie zmodernizowano w 2007 r., włącznie ze zmianą nazwy na obecną dyrektywę o audiowizualnych usługach medialnych (Audiovisual Media Services Directive, dalej: AVMSD)²⁴. W zasięgu nowych przepisów dyrektywy w 2007 r. znalazły się wtedy przekazy na żądanie (*video on demand*, VoD) oraz nowe formy przekazów handlowych

¹⁹ Tamże, <http://cmpf.eu.eu/media-pluralism-monitor/mpm-2016-results/political-independence/> [dostęp: 7.01.2018].

²⁰ Tamże, <http://cmpf.eu.eu/media-pluralism-monitor/mpm-2016-results/social-inclusiveness/> [dostęp: 7.01.2018].

²¹ Tamże, <http://cmpf.eu.eu/media-pluralism-monitor/mpm-2016-results/market-plurality/> [dostęp: 7.01.2018].

²² Dyrektywa przyjęta w 2007 r. została skodyfikowana w 2010 r.; Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/13/UE z dnia 10 marca 2010 r. w sprawie koordynacji niektórych przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich dotyczących świadczenia audiowizualnych usług medialnych (dyrektywa o audiowizualnych usługach medialnych), wersja ujednolicona, DZ.U. UE L 91/1, 15.4.2010.

²³ Revision of the Audiovisual Media Services Directive (AVMSD), <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/revision-audiovisual-media-services-directive-avmsd> [dostęp: 7.01.2018].

²⁴ Tamże.

(jak lokowanie produktu)²⁵. Gwałtowny proces konwergencji i konieczność dostosowania reguł do wyzwań ery cyfrowej spowodowały konieczność dostosowania regulacji m.in. w odniesieniu do korzystania z usług telewizyjnych za pośrednictwem nowych platform cyfrowych (usługi wideo na żądanie, telewizja internetowa oraz usługi mobilne)²⁶.

Zarówno projekt zmian przepisów AVMSD przedstawiony przez Komisję Europejską²⁷, jak i poprawki zgłoszone przez poszczególne komisje Parlamentu Europejskiego²⁸, aczkolwiek czasem różniące się szczegółami, mają jeden cel i podążają w jednym kierunku. Chodzi o wzmocnienie sektora audiowizualnego w Europie oraz tworzenie równych warunków rozwoju różnym podmiotom, gwarantując ich działalność w warunkach pewności prawnej. Cele społeczne mają być realizowane przez regulacje zwiększające odpowiedzialność platform internetowych w kierunku lepszej ochrony praw podstawowych, zwłaszcza ochrony małoletnich, oraz skuteczniejsze zwalczanie

nielegalnych treści, w tym treści nawołujących do terroryzmu, przemocy lub nienawiści.

Wsparcie europejskiej produkcji sektora audiowizualnego będzie zwiększone przez nałożenie obowiązku promocji takiej produkcji przez serwisy na żądanie. W dyrektywie pojawi się w tym celu „mała kwota europejska”²⁹ dla usług VoD zapewniająca udział produkcji europejskiej w wysokości 20 proc. w katalogach dostawców usług na żądanie, podlegających jurysdykcji państw członkowskich, wraz ze zobowiązaniem do ich eksponowania oraz wnoszenia wkładu finansowego w produkcję utworów europejskich. Liczba użytkowników serwisów na żądanie rośnie³⁰, więc powinny też rosnąć ich nakłady w produkcję europejską³¹. Takie stanowisko przyjmują nadawcy komercyjni oraz stowarzyszenia nadawców kablowych czy reklamy, krytykujący obecne przepisy jako „prawną dżunglę” pozwalającą bez specjalnych wymagań zarabiać w Europie takim gigantom VoD jak Netflix czy Amazon TV³². Należy zauważyć, że Netflix podjął już współpracę w zakresie produkcji z nadaw-

²⁵ Por. A. Herold, *The New Audiovisual Media Services Directive: Empowering Cultural Diversity in the EU Internal Market* [w:] *Rethinking European Media and Communications Policy*, red. C. Pauwels, Brussels 2009.

²⁶ Zob. Szóste sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów w sprawie stosowania dyrektywy 89/552/EWG „Telewizja bez Granic”, Bruksela, 24.10.2007, KOM(2007) 452 wersja ostateczna, s. 4.

²⁷ Revision of the Audiovisual Media Services Directive (AVMSD), <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/revision-audiovisual-media-services-directive-avmsd> [dostęp: 7.01.2018].

²⁸ Sprawozdanie w sprawie wniosku dotyczącego dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniającej dyrektywę 2010/13/UE w sprawie koordynacji niektórych przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich dotyczących świadczenia audiowizualnych usług medialnych ze względu na zmianę sytuacji na rynku (COM(2016)0287–C8-0193/2016–2016/0151(COD)), http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2017_0192+0+DOC+XML+V0//PL [dostęp: 27.12.2017].

²⁹ Obecnie wszystkie podmioty objęte przepisami AVMSD muszą przeznaczać większą część czasu programowego na produkcję europejską (szczegółowe przepisy są zawarte w art. 16 i 17 AVMSD).

³⁰ On-demand Audiovisual Markets in the European Union (2016), 27.03.2017, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/demand-audiovisual-markets-european-union-2016> [dostęp: 7.01.2018].

³¹ G. Fontaine, Ch. Grece, *Origin of films and TV content in VOD catalogues in the EU & Visibility of films on VOD services*, November 2016, EOA, Ref. Ares(2017)1094601—1/03/2017, <http://www.obs.coe.int/document-s/205595/264623/2016+-+Origin+of+films+and+TV+content+%28C.+Grece+-+G.+Fontaine%29.pdf/94cab491-3cf2-4a76-986c-07065f950c99> [dostęp: 7.01.2018].

³² Ch. Dziadul, *Spanish TV stations slam Netflix*, HBO, Broadband TV News, 23.11.2017, <https://www.broadbandtvnews.com/2017/11/23/spanish-tv-stations-slam-netflix-hbo/>; J. Krieger, *Germany's FRK wants OTT players to pay for carriage*, 19.10.2017, <https://www.broadbandtvnews.com/2017/10/19/germanys-frk-wants-ott-players-to-pay-for-carriage/> [dostęp: 7.01.2018].

cami europejskimi, przeznaczając w trakcie pięciu ostatnich lat na realizację seriali europejskich kwotę ponad 1,75 mld dolarów³³.

Zmienione zostaną także niektóre przepisy dotyczące handlowych przekazów, lokowania produktu³⁴ oraz nadawania reklamy. Projekt KE proponuje zniesienie obecnie obowiązującego 20-procentowego limitu godzinowego na rzecz dobowego w tej samej wysokości 20 proc. oraz umożliwienie skrócenia czasu pomiędzy blokami reklamowymi z 30 do 20 minut. Poprawki PE przewidują pozostanie przy obecnych regulacjach. Dodatkowo proponuje się zaostrzenie zasad reklamowania produktów z wysoką zawartością kofeiny.

Dyrektywa ma też wzmocnić współpracę niezależnych organów regulacyjnych, w tym pozycję Europejskiej Grupy Regulatorów do spraw Usług Audiowizualnych (ERGA)³⁵, która będzie wspomagać KE w opracowywaniu unijnych kodeksów postępowania dla dostawców usług medialnych.

W maju PE przyjął poprawki do wniosku Komisji w związku z przedstawionym projek-

tem³⁶, po czym ogólne podejście zaakceptowała Rada UE, w którym także zaproponowano poprawki do tekstu Komisji³⁷. Prace nad ostatecznym kształtem dyrektywy powinny zakończyć się w pierwszym kwartale 2018 roku.

Cywilizowanie „dzikich pól internetu”: zwiększenie odpowiedzialności platform internetowych, walka z postprawdą i mową nienawiści

Walka z nielegalnymi treściami w sieci, tzw. postprawdą i mową nienawiści, staje się jednym z kluczowych wyzwań dla środowisk dziennikarskich, a także organizacji paneuropejskich i państw. Problem cywilizowania „dzikich pól internetu” staje się główną kwestią w agendzie polityki medialnej UE i RE³⁸. W związku z tym obie organizacje podejmują problemy działalności i odpowiedzialności platform internetowych³⁹, zwłaszcza tych, które dotyczą ochrony małoletnich, mowy nienawiści, fałszywych wiadomości oraz ochrony praw autorskich w sieci⁴⁰. PE w Rezolucji z 15 czerwca 2017 r. w sprawie platform internetowych i jednolite-

³³ P. Pallus, *Netflix stawia na Europę*, <https://businessinsider.com.pl/media/internet/netflix-tworzy-nowe-miejsca-pracy-i-kreci-seriale-w-europie/yv5p843> [dostęp: 7.01.2018].

³⁴ Revising the advertising and product placement rules in the Audiovisual Media Services Directive (AVMSD): an ‘optimal’ outcome for industry and consumers?, <http://journalism.cmpf.eui.eu/discussions/advertising-product-placement-avmsd/> [dostęp: 7.01.2018].

³⁵ The European Regulators Group for Audiovisual Services (ERGA) została utworzona przez Komisję w 2014 r., <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/audiovisual-regulators> [dostęp: 7.01.2018].

³⁶ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A8-2017-0192&language=PL> [dostęp: 7.01.2018].

³⁷ http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CONSIL:ST_9691_2017_INIT&from=PL [dostęp: 7.01.2018].

³⁸ European Commission adopts 2018 Work Programme, 24 October 2017, https://ec.europa.eu/commission/news/european-commission-adopts-2018-work-programme-2017-oct-24_en [dostęp: 7.01.2018].

³⁹ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów *Platformy internetowe i jednolity rynek cyfrowy. Szanse i wyzwania dla Europy*, COM(2016)288, Bruksela, 25.5.2016, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:52016DC0288>; *Commission Staff Working Document, Online Platforms, Accompanying the document Communication on Online Platforms and the Digital Single Markets* {COM(2016)288}, SWD(2016)172, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/commission-staff-working-document-online-platforms> [dostęp: 27.12.2017].

⁴⁰ Sprawozdanie z debaty podczas sesji plenarnej PE nt. zwalczania rasizmu, ksenofobii, homofobii i innych form nietolerancji, Bruksela, 1 grudnia 2016 r., Sprawozdanie nr 118/2016, <https://www.senat.gov.pl/download/gfx/senat/pl/defaultopisy/294/8/1/118.pdf> [dostęp: 27.12.2017].

⁴¹ Rezolucja PE z dnia 15 czerwca 2017 r. w sprawie platform internetowych i jednolitego rynku cyfrowego

go rynku cyfrowego⁴¹ apeluje do KE i państw członkowskich do intensywniejszych działań przeciwko rozpowszechnianiu fałszywych wiadomości w sieci, a same platformy wzywa do kreowania skutecznych narzędzi służących ich zwalczaniu. PE przypomina, że w świecie wirtualnym obowiązują takie same standardy ochrony praw człowieka, jak w świecie rzeczywistym, w tym prawo do prywatności, które „ma również zastosowanie w dziedzinie mediów społecznościowych”. PE zauważa przy tym ogromny potencjał platform cyfrowych w zapewnieniu dostępu do dzieł kultury oraz rozwoju europejskiego sektora kreatywnego, ale podkreśla, że ich działalność wymaga zagwarantowania większej pewności prawnej oraz większego poszanowania praw dla podmiotów prawa autorskiego.

Parlamentarzyści wzywają też platformy do wzmocnienia środków służących zwalczaniu nielegalnych i szkodliwych treści w internecie. Domagają się skutecznego usuwania przekazów związanych z mową nienawiści w celu ochrony nieletnich oraz apeluje o zwrócenie szczególnej uwagi na problem nękania i przemocy „wobec osób znajdujących się w najtrudniejszym położeniu”. Nie będzie to możliwe bez odpowiednich narzędzi, które powinny zapewnić użytkownikom same platformy online. W rezolucji podkreśla się, że takie działania nie mogą stać się formą cenzury, gdyż „swobodna wymiana opinii jest podstawą demokracji”, ale też zaznacza się, że

gwarancja wolności prasy powinna być rozumiana „w odniesieniu do zapewnienia obywatelom wiarygodnych informacji”. W tym kontekście PE zachęca Komisję do „interwencji ustawodawczej” w kwestii ograniczenia upowszechniania i rozprzestrzeniania fałszywych treści.

Komisja Europejska podjęła wiele działań wobec tego problemu, na razie bez uprzednio wspomnianej inicjatywy ustawodawczej. Należy tu odnotować współpracę z przedsiębiorstwami mediów społecznościowych w celu zwalczania mowy nienawiści w internecie, analogicznie do innych podmiotów medialnych, oraz przyjęcie w maju 2016 r. przez KE i firmy z sektora IT (m.in. Facebook, Twitter, YouTube i Microsoft) kodeksu postępowania dotyczącego nielegalnego nawoływania do mowy nienawiści w internecie. Dokument ten ma stanowić wyraz gotowości firm technologicznych i platform społecznościowych do ponoszenia „zbiorowej odpowiedzialności za promowanie i sprzyjanie wolności słowa w przestrzeni internetowej”⁴².

Analiza efektów wdrażania kodeksu pokazuje, że tempo walki z nielegalną zawartością w sieci wyraźnie przyspieszyło. Z informacji⁴³ i komunikatu Komisji, dotyczących zwalczania treści bezprawnych w internecie⁴⁴ oraz z dwóch sprawozdań, wynika, że usuwa się prawie 60 proc. z nich, z czego większość eliminuje Europol (treści związane z terroryzmem) oraz system INHOPE (treści z seksualnym wykorzystywaniem dzieci)⁴⁵. W drugim sprawozda-

(2016/2276(INI)), A8-0204/2017, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2017-0272+0+DOC+XML+V0//PL> [dostęp: 27.12.2017].

⁴² Komisja Europejska i przedsiębiorstwa z branży IT ogłaszają kodeks postępowania dotyczący nielegalnego nawoływania do mowy nienawiści w internecie, Bruksela, 31 maja 2016 r., IP/16/1937, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1937_pl.htm [dostęp: 27.12.2017].

⁴³ Stepping up the EU's efforts to tackle illegal content online, EC – Fact Sheet, MEMOM/17/3522, Brussels, 28 September 2017, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-17-3522_en.htm [dostęp: 7.01.2018].

⁴⁴ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/communication-tackling-illegal-content-online-towards-enhanced-responsibility-online-platforms> [dostęp: 7.01.2018].

⁴⁵ Code of conduct on countering illegal online hate speech online: First results on implementation, EC, December 2016, http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2016-50/factsheet-code-conduct-8_40573.pdf, Code of conduct on countering illegal hate speech online: One year later, June 2017, http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=71674 [dostęp: 27.12.2017].

niu, ogłoszonym 31 maja 2017 r., odnotowano znaczący postęp: w ciągu jednego roku usuwa się prawie dwukrotnie więcej zgłoszonych nielegalnych treści i dzieje się to szybciej, ponieważ udział treści usuwanych w ciągu 24 godzin zwiększył się z 40 proc. do 51 proc.⁴⁶ Spośród 2575 zgłoszeń z 24 krajów Unii najwięcej dotyczyło Facebooka (1273), YouTube'a – 658, Twittera – 644.

Tabela 1. Udział usuniętych nielegalnych treści związanych z mową nienawiści wg sprawozdań Komisji Europejskiej z lat 2016–2017

	Facebook	Twitter	YouTube
pierwszy raport	28,3 proc	19,1 proc.	48,5 proc.
drugi raport	66,5 proc.	37,4 proc.	66 proc.

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Komisji Europejskiej *Code of conduct on countering illegal online hate speech online: First results on implementation, EC, December 2016*, http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2016-50/factsheet-code-conduct-8_40573.pdf, *Code of conduct on countering illegal hate speech online: One year later*, June 2017, http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=71674 [dostęp: 27.12.2017]

Dalsze działania KE przewidują m.in. przeprowadzenie publicznych konsultacji na temat rozpowszechniania fałszywych wiadomości oraz powołanie grupy ekspertów złożonych z przedstawicieli platform internetowych, mediów, środowisk akademickich oraz społeczeństwa obywatelskiego⁴⁷. Taka inicjatywa ma służyć wypracowaniu unijnej strategii w kwestii zwalczania *fake newsów*. Konsultacje mają na celu zebranie

informacji dotyczących m.in. świadomości społecznej dotyczącej dezinformacji online, stopnia zaufania do różnych mediów oraz oceny dotychczasowych działań podejmowanych przez platformy, firmy medialne i organizacje społeczeństwa obywatelskiego. Andrus Ansip, wiceprzewodniczący Komisji do Spraw Jednolitego Rynku Cyfrowego podkreślił przy tym konieczność zrównoważonego podejścia do kwestii dezinformacji w internecie, które musi uwzględniać „kwestie wolności wypowiedzi, pluralizmu mediów oraz prawa dostępu obywateli do zróżnicowanych i wiarygodnych informacji”.

Wobec tak różnorodnych wyzwań pojawiających się w coraz bardziej złożonym ekosystemie mediów cyfrowych znacząco istotne stają się inicjatywy o charakterze edukacyjnym, które są skierowane nie tylko do młodych odbiorców treści medialnych. Kompleksowy charakter aktywności europejskich organizacji w obszarze edukacji ukazuje raport Europejskiego Obserwatorium Audiowizualnego z marca 2017 r.⁴⁸ poświęcony analizie prawie 550 przedsięwzięć podejmowanych przez różne instytucje w całej Europie. To interesujące studium dobrych praktyk pokazuje, że pod tym względem w samej Unii różnice pomiędzy krajami są ogromne, zarówno pod względem liczby instytucji, jak i rodzajów podejmowanych przedsięwzięć. Liczba podmiotów zaangażowanych w działania edukacji medialnej waha się od ośmiu (Cypr) do ponad 50 (Francja, Portugalia, Polska, Hiszpania, Litwa), a nawet stu (Finlandia 101). Wśród nich najszerzej są reprezentowane organizacje sektora pozarządowego (prawie jedna trzecia),

⁴⁶ Code of conduct on countering illegal hate speech online: One year later, June 2017, http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=71674 [dostęp: 7.01.2018].

⁴⁷ Kolejne działania w walce przeciwko fałszywym informacjom: Komisja powołuje grupę ekspertów wysokiego szczebla i rozpoczyna konsultacje publiczne, Bruksela, 13 listopada 2017, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-4481_pl.htm [dostęp: 7.01.2018].

⁴⁸ Mapping of media literacy practices and actions in EU-28 (SMART2016-008), <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/reporting-media-literacy-europe> [dostęp: 27.12.2017].

najsłabiej zaś organizacje dziennikarskie⁴⁹. Część z realizowanych projektów miała charakter paneuropejski, wśród nich także projekty w ramach znanego programu unijnego Safer Internet⁵⁰. Studium, sporządzone po raz pierwszy w tak obszernym wymiarze, ma upowszechniać w Europie przykłady działań,

których celem jest nauka krytycznego podejścia do treści medialnych. W obliczu wyzwań związanych z koniecznością codziennego mierzenia się z wezbraną rzeką informacji, umiejętność i krytyczne korzystanie z mediów staje się bardziej niż kiedykolwiek niezbędne każdemu odbiorcy.

⁴⁹ Tamże, s. 40.

⁵⁰ Tamże, s. 53–55.